HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 / (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume: 13, Issue: 4, August 2021

www.historystudies.net

BALKAN SAVAŞLARI'NDA DARÜLFÜNUNDA YAŞANAN DENEYİM VE JAPONYA İLE KURULAN DOSTLUĞUN TARİHSEL TAHLİLİ

What Happened at Darulfun During The Balkan War (8 October 1912-29 September 1913) And The Friendship With Japan

Dr. Öğrt. Üyesi Fahri Özteke

Batman Üniversitesi

fozteke26@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-6852-2089

Makale Türü-Article Type :	Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-Received Date :	30.06.2021
Kabul Tarihi-Accepted Date :	28.08.2021
DOI Number :	10.9737/hist.2021.1039

Atıf – Citation:

Fahri Özteke, "Balkan Savaşları'nda Darülfünunda Yaşanan Deneyim ve Japonya ile Kurulan Dostluğun Tarihsel Tahlili", *History Studies*, 13/4, Ağustos 2021, s. 1369 - 1395.

**BALKAN SAVAŞLARI'NDA DARÜLFÜNUNDA YAŞANAN
DENEYİM VE JAPONYA İLE KURULAN DOSTLUĞUN
TARİHSEL TAHLİLİ**

What Happened at Darulfun During The Balkan War (8 October 1912-29 September 1913) and The
Friendship With Japan

Dr. Öğrt. Üyesi Fahri Özteke

Öz

Osmanlı Devleti birçok yönüyle Doğudan Batıya doğru evrilirken inşa edilen Darülfünun (1863-1933), imparatorluktan ulus-devlete geçişte son derece önemli ipuçları veren bir kurum idi. Bu çalışmada, öncelikle Balkan Savaşları (1912-1913) sırasında okuldaki seferberlik durumu ortaya konuldu. Balkan devletlerine karşı amansız bir mücadele verilirken Darülfünun aracılığıyla gerçekleştirilen organizasyonların Büyük Savaş (1914-1918), Milli Mücadele (1918-1923) ve Cumhuriyet dönemlerine olan etkilerine dikkat çekildi. Balkan Savaşları öncesinde düzenlenen öğrenci mitingleri sayesinde “Müdafaa-i Hukuk” ruhunun temellerinin atıldığı belirtildi. Savaşın en hararetli zamanında aydın kadınlar tarafından okulda tertip edilen konferansların, Türk kadın haklarının gelişiminde bir kırılma anı olduğuna vurgu yapıldı. Müderris ve öğrencilerin savaşta sivil örgütlerle eş güdümlü faaliyetlerinin ileriki kuşaklar için ne tür bir model teşkil ettiği üzerinde duruldu. Dış Türkler ve Müslümanlardan gelen yardımlar ekseninde ideolojilerin ve insani duyguların savaşa nasıl tesir ettiğine değinildi. Rusya'daki Türkler ile Ortadoğu'daki Müslüman toplumların Osmanlılara doğrudan parasal kaynak temin edemedikleri zamanlarda dahi başka türlü destek verdiği açıklandı. Uzakdoğu'da Hindistan, Çin, Malezya, Singapur ve Endonezya'da yaşayan Müslümanların Osmanlılarla bir şekilde irtibata geçtiği somut verilerle belgelendi. Ancak savaş anında Osmanlılara sadece Türk-İslam dünyasından yardım yapılmadı. Toplum olarak İslam'a saygı duysalar da Müslüman nüfusunun çok az olduğu Japonya'dan da Türklere yardım eli uzatıldı. Çalışmada işlenen diğer temel konulardan biri de Darülfünun merkezinde Balkan Savaşları ile pekiştirilen Türk-Japon dostluğu oldu. Buradan hareketle okulun savaşta oldukça ağır koşullarla boğuşurken meydana getirdiği “etik evren” göz önüne serildi. Darülfünun, Balkan

Abstract

Darülfünun (1863-1933), which was built while the Ottoman Empire was evolving from the East to the West in many ways, was an institution that gave extremely important clues in the transition from the empire to the nation-state. In this study, first of all, the situation of mobilization in the school during the Balkan Wars was revealed. While a relentless struggle was waged against the Balkan states, the effects of the organizations organized through Darülfünun on the Great War (1914-1918), the National Struggle (1918-1923) and the Republic periods were noted. It was stated that the foundations of the spirit of "Defense of Law" were laid thanks to the student meetings held before the Balkan Wars (1912-1913). It was emphasized that the conferences organized by intellectual women at the school during the most heated time of the war were a breaking moment in the development of Turkish women's rights. It was focused on what kind of a model constituted for future generations by the coordinated activities of professors and students with civil organizations in the war. On the axis of aid from foreign Turks and Muslims, it was mentioned how ideologies and humanitarian feelings affected the war. It was explained that the Turks in Russia and the Muslim communities in the Middle East even could not provide direct financial resources, they provided other kinds of support to the Ottomans. It has been documented with concrete data that Muslims living in India, China, Malaysia, Singapore and Indonesia in the Far East somehow contacted the Ottomans. However, during the war, the Ottomans were not only helped by the Turkish-Islamic world. Although they respect Islam as a society, a helping

Savaşları'nda Tokyo'daki yükseköğretim gençliğiyle kurulan diyalogda başat rol oynadı. Böylece Darülfünun bir nevi sıradan bir eğitim kurumu olmanın ötesine geçtiğini gösterdi. O dönemde, Uzakdoğu'nun küçük deviyle kurulan ilişkiler Cumhuriyet Türkiye'sine olumlu şekilde yansdı.

Anahtar Sözcükler: Darülfünun, Mitingler, Balkan Savaşları, Uzakdoğu.

hand was extended to the Turks from Japan, where the Muslim population is very small. One of the other main topics covered in the study was the Turkish-Japanese friendship, which was reinforced by the Balkan Wars at the center of the Darülfünun. From this point of view, the "ethical universe" created by the school while struggling with very harsh conditions in the war was revealed. Darülfünun played a leading role in the dialogue with higher education youth in Tokyo during the Balkan Wars. Thus, it showed that Darülfünun went beyond being an ordinary educational institution. The relations established with the small giant of the Far East at those times reflected positively on the Republic of Turkey.

Keywords: Darülfünun, Meetings, Balkan Wars, Far East..

Giriş

Osmanlı Devleti'nde Orhan Bey'in hükümdarlık yıllarında açılan ilk medrese ile beraber eğitim öğretim belli ölçüde disiplin kazanmaya başladı. Ancak zaman geçtikçe çağa uyum sağlamak ve Batıdaki gelişmelere ayak uydurmak için yeni eğitim kurumlarına gereksinim duyuldu. Bu alanda bereketli bir dönem sayılan 18.yüzyılın ardından modern sistemde eğitim veren okulların sayısı hızla arttı. Nihayet 19.yüzyılın ikinci yarısında sivil bir yükseköğretim kurumu olarak Darülfünun (fenler evi) kuruldu. Esasen okulun kurulma fikri, Tanzimat döneminde başlayan “halkın eğitimi meselesi” bağlamında ele alınıp gelişti. Zamanla her türlü ilmin okutulduğu bir yer olarak düşünüldü. Her ne kadar Avrupa'nın etkisiyle ortaya çıksa da kuruluşu ve faaliyetleri Osmanlı'nın kendine has üslubuyla gelişti. Birkaç başarısız teşebbüsün ardından 1900 yılında İstanbul Üniversitesi'nin temelini oluşturan “Dârülfünûn-i Şahane” nin kurulmasıyla başarıya ulaştı.¹ Böylece yükseköğretimde devralınan mirasın ötesine geçildi. 20.yüzyılın başına kadar yaşanan “inişli çıkışlı” periyotta siyasi, askeri ve ekonomik krizler önemli rol oynadı.²

Darülfünun, “Jön Türk Devrimi” nden sonra milli konularda daha hassas davrandı. Gerek müderrisler gerekse öğrenciler çoğu meselede olayların içinde yer aldı. Yeni süreçte okul, klasik yapıdan modern sisteme geçmek maksadıyla birçok deneme yanılmaya da tanıklık etti.³ Darülfünun bir tarafta sistem kavgası verirken diğer yandan ülkenin karşı karşıya kaldığı Trablusgarp Savaşı (1911-1912), Balkan Savaşları, Büyük Savaş ve Millî Mücadele'de tavrını belirledi. Bu kritik gelişmelerde genellikle milli bir refleks sergiledi. Kuzey Afrika'da meydana gelen Trablusgarp Savaşı bir yana Balkan Savaşları, Darülfünunun vatan topraklarının savunulmasıyla ilgili neler yapabileceğini gösterdiği ilk büyük sınav oldu. Esasen Balkan Savaşları ve akabinde yaşananlar yakın dönem Türkiye tarihinde hem teşkilatlanma hem de ideolojik formülasyon açısından çok özel bir yer işgal etmektedir.⁴

¹ Ekmeleddin İhsanoğlu, “Darülfünun Tarihçesine Giriş”, *Belleten*, C. LIV, S. 210, 1990, s. 699.

² Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Haz. : Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s. 230.

³ Ekmeleddin İhsanoğlu, *Darülfünun Osmanlı'da Kültürel Modernleşmenin Odağı*, IRCICA, C. 1, İstanbul 2010, s. 71.

⁴ Fusun Üstel, “Türk Ocakları”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, C. 4, İstanbul 2009, s. 263.

Bu savaşlar dış politikadaki uygulamalardan askeri stratejilere, neo ulusçuluğun gelişiminden çağdaş propaganda tekniklerinin hayata geçirilmesine kadar, farklı alanlarda köklü değişikliklere yol açtı.⁵ Savaş sırasında yaşananlar ülkenin o günkü en gelişmiş yükseköğretim kurumu Darülfünunu da yakından etkiledi. Öyle ki, bazı şubelerde eğitim öğretim aksadığı gibi büyük dershaneler hastane olarak kullanıldı. Milliyetçi aydınlar Darülfünundan entelektüel gayretlerin merkez karargâhı olarak faydalandı. Okul, dış politikada da önemli bir misyon yerine getirdi. Balkanlarda yapılan mezalimi uluslararası kamuoyuna anlatmak amacıyla gerçekleştirilen her türlü adım okul tarafından desteklendi. Dış Türkler ve Müslümanlar Osmanlılara yardım (iane) ulaştırırken bundan bir miktar Darülfünunun payına da düştü. Bu sırada Uzakdoğu'daki Müslümanlar Osmanlı klasik devrinde kendilerine yapılan yardımlara ahde vefayla karşılık verdi.⁶ Tam bu evrede Osmanlılara hiç beklemediği yerden bir destek geldi. Türkiye Darülfünunu ile Japonya'daki Vaside Darülfünunu arasındaki irtibat, iki toplumun tarihi kardeşliğini daha ileriye taşıdı. İşin aslı çalışmanın en nazik yeri de burasıdır. Türk tarihinin hayli trajik görüntülerine sahne olan Balkan Savaşları'nda Darülfünunun Japon milletiyle kurduğu gönül bağının şifreleri 21.yüzyıla ilişkilendirilerek analiz edildi.

Çalışma boyunca orijinal ve destekleyici kaynaklara başvuruldu. Başta “Sebilürreşad” ve “Türk Yurdu” dergileri olmak üzere süreli yayınlar kapsamlı şekilde tarandı. Devlet Arşivleri Başkanlığına ait birçok belgeye ulaşıp bunlar belli kriterler doğrultusunda tasnif edildikten sonra metne aktarıldı. Birinci kısımda, okulun Balkan Savaşları'ndaki genel görüntüsü irdelendi. Darülfünunda adeta olağanüstü hâl ilan edildiği vurgulandı. İkinci bölümde, müderrislerin tarihte eşine ender rastlanır gayretleri ve bunun akislerine yer verildi. Üçüncü bölümde, ana yörengeden sapmadan sınırlarımız dışından gelen bağışlar ele alındı. Çalışmanın son evresinde ise, Darülfünunun günümüze kadar uzanan Türk-Japon dostluğuna sağladığı katkılar işlendi. Cumhuriyet dönemi Japonya ile kurulan samimi diyaloglardan anekdotlar sunuldu.

1. Balkan Savaşları'nda Darülfünunun Gösterdiği Direncin Panoraması

Batılı güçlerin “Şark meselesi” eksenindeki vaatleriyle Osmanlıya karşı iştahı kabaran Balkan devletleri, öncelikle Makedonya'yı ele geçirmeyi tasarladı. Bu yüzden 1912 yılının Eylül sonlarına doğru art arda seferberlik ilan ettiler. Gelişmelere kayıtsız kalmayan Darülfünun öğrencileri, 3 Ekim 1912'de İstanbul'da bir gösteri (Harp Mitingi) düzenledi. Öğrenciler, gösteride vatan için canlarını feda etmeye hazır olduklarını belirtti.⁷ Etkinliğin sonunda okul Müdür-i Umûmîsi Gelenbevi Said Bey (1864-1937) ile iki öğrenciden oluşan bir heyet, Sultan Reşad'ın (hükümdarlık yılları 1909-1918) huzuruna çıkarak savaş taleplerini ilettiler. Olumlu bir atmosferde gerçekleşen görüşmeden sonra Beyoğlu'ndaki İngiltere Elçiliği önünde “Yaşasın İngiltere” diye slogan atan gençler dağılarak okula geri döndü. O dönemde, emperyalist İngiliz Hükümetine bel bağlayan yükseköğretim gençliğinin zihin dünyası kısa süre içinde rasyonalist temellerle evrildi. Bu sayede gelişmelere daha akılcı ve pragmatik bir biçimde yaklaşılmaya başladı. İngiltere'nin gerçek yüzünü gören öğrenciler bu devleti artık sık sık boykot etti. Hatta Beyoğlu'ndaki nümayişin üzerinden henüz birkaç yıl geçmişti ki, Osmanlı askerlerinin İstanbul'daki “İngiliz Kız Okulu” na el koyması Darülfünun tarafından alkışlarla karşılandı.⁸

Dünya tarihinde en fazla kan dökülen yerlerin başında gelen Balkanlardaki kaotik ortam Darülfünun öğrencilerini bir hayli kaygılandırdı. Bu nedenle öğrenciler İttihat Terakkinin 4 Ekim

⁵ Kemal Karpat, *Balkanlar'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Kitabevi, İstanbul 2004, s. 14-19.

⁶ Muhammad Yakub Mughul, *Kanunî Devri Osmanlıların Hint Okyanusu Politikası ve Osmanlı-Hint Müslümanları Münasebetleri 1517-1538*, Fetih Yayınevi, İstanbul 1974.

⁷ İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2014, s. 4; Yücel Aktar, *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1990, s. 83-85; *Sabah*, S. 8276, 21 Eylül 1328, s. 1.

⁸ Adnan Şişman, *XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'nde Yabancı Devletlerin Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006, s. 337.

1912 günü tertip ettiği Sultanahmet Meydanı'ndaki Müzaheret Mitingine de katılarak seslerini duyurmaya çalıştı.⁹ Türk milliyetçiliğinin önde gelen isimlerinden sayılan Talat Paşa (1874-1921) ve Yusuf Akçura (1876-1935) burada yaptığı konuşmalarla öğrencilerin hissiyatına tercüman oldu. Sultan Reşad ise, sarayın penceresinden öğrencileri selamlamış ancak bu sefer neden savaş istediklerini anlatma niyetindeki heyetle bir araya gelmemişti.¹⁰

Dış politikadaki gelişmelerle gittikçe daha fazla alakadar olmaya başlayan yükseköğretim gençliği, Hükümetin 1880 tarihli Vilâyetler Kanunu'nun 23.maddesi doğrultusunda Rumeli'de ıslahat yapmaya kalkışmasına şiddetle karşı çıktı. Öğrenci toplulukları, devrin prestijli yayın organlarından Tanin gazetesi üzerinden birbiriyle iletişime geçti. 7 Ekim 1912 günü konferans salonunda buluşan öğrenciler, modern matematiğin ülkemizdeki öncülerinden Salih Zeki Bey'in sükûnet tavsiye eden telkinlerine rağmen Bab-ı Âli'ye doğru yürüdü. Askerlerin kendilerinden yana tavır koymasından cesaret alan öğrenciler, "Yaşasın harp, kahrolsun 23.madde" sloganları arasında binanın camlarını kırdı.¹¹

Nihayet vatandaşlar ve öğrencilerden meydana gelen toplulukla iletişime geçen Sadrazam Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Rumeli'de ıslahat meselesinin henüz müzakere halinde olduğunu bildirdi. Böylece devlet yöneticileriyle Darülfünun kısmen karşı karşıya geldi.¹² İstanbul'da örf-i idare ilan edilerek olaylara karışan öğrenciler, tutuklandıktan sonra yargılanmak üzere Divan-ı Harb-i Örfiye sevk edildi. Sıkı tedbirlere rağmen ertesi gün vatandaşların bir bölümü sokaklara dökülerek yetkililerden yaşananlar hakkında bilgi istedi. Gelinek noktada Darülfünunun sergilediği reaksiyonla vatandaşlar arasında Balkanlardaki gelişmelere karşı milli bir duyarlılık oluştu.¹³

Dönemin üst düzey yöneticilerinin öngörüsüzlüğü ve bir takım şahsi hesapları milli çıkarların üstünde tutması yaklaşmakta olan hezimetin habercisi idi.¹⁴ Başlayan savaşta özellikle Bulgar ve Sırp saldırıları karşısında çaresiz kalınca büyük kayıplar verildi. İki kara bir de Yunanlılara karşı kurulmuş deniz cephesinde, Londra Barış Antlaşması (30 Mayıs 1913) imzalanana dek ağır yenilgiler alındı. Edirne düşerken ordudaki subayların bir bölümünün darısı olmayan mısır koçanını kaynatarak yemesi yaşanan trajedinin boyutunu gösteriyordu.¹⁵ İstanbul Çatalca'ya kadar ilerlemiş Bulgarların, barıştan sonra toprak elde etme hırsıyla ortamı "terörize" etmesi üzerine savaş kaldığı yerden tekrar başladı.

Türk toplumu üzerinde büyük tesirler bırakan Balkan Savaşları sırasında yekvücut tüm millet gibi Darülfünun taşın altına elini soktu. En başta, okulun geniş sınıfları hastaneye dönüştürülerek yaralıların tedavisi için kullanıldı.¹⁶ Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Harbiye Nezâreti arasındaki yazışma çoğu dersliğin revir görevi gördüğünü somut şekilde ortaya koymaktadır:

⁹ Kemal Yakut, "Balkan Savaşı Öncesinde Savaş ve Toplum Müzaheret Mitingleri", *Yeni Türkiye Dergisi*, S. 68, 2015, s. 3343.

¹⁰ *İkdam*, S. 5611, 22 Eylül 1328, s.1.

¹¹ Bkz. Emre Dölen, "Darülfünun Öğrencilerinin Balkan Savaşı Eylemleri ve Edirne Seyahati", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 1, 2004, s. 66, 67.

¹² Nikki Keddie, *Cemaleddin Afgani ve Türk Siyasi Hayatı Üzerindeki Tesirleri*, Çev: Alâeddin Yalçınkaya, Sebil Yayınevi, İstanbul 1995, s. 58, 59.

¹³ Fatma Müge Göçek, "Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, C. 4, İstanbul 2009, s. 76.

¹⁴ Bkz. Süleyman Külçe, *Balkan Harbi'nde İhmal Faciaları*, Haz. : Ercan Haytoğlu, Çizgi Kitabevi, Konya 2018, s. 54-86; Ali Fuad Türkoglu, *Görüp İştiklerim*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010, s. 57-76.

¹⁵ Nuri Köstüklü, *Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005, s. 29.

¹⁶ Balkan Savaşları'nda okulda 600 yatak kapasiteli bir hastane kuruldu. Bkz. Gülfettin Çelik- Recep Karacakaya-Zekai Mete- Hamdi Genç- Faruk Bal, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar (Trablusgarp, Balkan, Milli Mücadele)*, Ed. Hamdi Genç, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Yayını, Ankara 2019, s. 137. Yaralıların tedavisi için kullanılan bir dersliğin fotoğrafı için EK-1'e bkz. Darülfünun binası bu süreçte yangın ve benzeri olumsuzluklara karşı

“Dârümuallimîn ile Dârülfünun’un hastahâne ittihâz edilmek üzere hemen ihzârının nezâret-i müşârun ileyhâya ve ne kadar yatak ve karyola ve levâzım-ı sâireye ihtiyaç varsa onun tedârîki husûsunun da riyyâset-i celîle-i âsafânelerine iş’ârı tezekkür ve nezâret-i müşârun ileyhâya tebligât ifâ ve Harbiye Nezâreti Vekâlet-i Aliyyesi’ne de ma’lûmât i’tâ kılınmış olmağla iktizâsının serî’an ifası bâbında emr ve irâde hazret-i men lehü’l-emrindir”.¹⁷

Hilâl-i Ahmer, savaş süresince Darülfünundaki hastaneye 7.031,85 kilo ekmek yardımında bulundu.¹⁸ Bu miktar, diğer geçici hastanelerle kıyaslandığında okulun tam bir sağlık merkezi ve aşevi gibi kullanıldığını göstermesi açısından son derece önemlidir. Darülfünundaki hastane Başhekimi Dr. Ali Derviş Bey, Edirne’ye hatırı sayılır miktarda sağlık malzemesi ulaştırdı.¹⁹

İstanbul’un hemen yanı başında gerçekleşen Balkan Savaşları sırasında aydın Türk kadınları da yaşananlara seyirci kalmadı. Darülfünun aracılığıyla hemcinslerine seslerini duyurmaya çalıştı. Osmanlı Hanımları Müdafaa-i Milliye Hey’eti, 1913 yılının Ocak ve Şubat aylarında okulun toplantı salonunda iki konferans tertip etti. Burada vatan ve bağımsızlık olgularının taşıdığı öneme dair hararetle konuşmalar yapıldı.²⁰ Kürsüye çıkan Gülsüm Kemalova, Naciye Hanım, İhsan Raif (1877-1926), Fehime Nüzhet Hanım (?-1925), Nigâr Bint-i Osman (1856-1918), Firdevs Hanım, Muhlis Hanım (1889-1958), Fatma Aliye Hanım (1862-1936) ve Nakiye Hanım (1882-1954) hitabetleriyle dinleyiciler üzerinde bir hayli etkili oldular.²¹ 1918’den itibaren okulda Batı Edebiyatı derslerini yürütecek olan Halide Edip (1884-1964) de Darülfünun konferanslarına iştirak etti. Bir konuşmasında Rumeli’de yaşanan felakete dikkat çekerek Türk kadınlarının vatan için ilk defa organize şekilde bir araya geldiğini söyledi:

“Kadınların büyük işlere karışmaz anlayışı artık geride kalmıştır. Milletin kadınları ilk defa milletin hakiki anası ve efradı gibi bu felakete çare bulmak için bir araya toplanıyor”.²²

Trakya’daki Müslümanlar için yardım toplanılmasının gündeme geldiği Darülfünun kadın konferanslarında Huriye Baha Hanım (1887-1950) ise, meseleye farklı açıdan yaklaşarak bir daha böyle bir duruma düşmemek için eğitim öğretime çok büyük önem verilmesi gerektiğini vurguladı:

“Hanımlar, vatanımızı haysiyet-i milliyemize layık bir surette yükseltmek bizim elimizdedir. Her şeyi hükümetten beklemeyelim kendi gayretimizle okullar açalım, okulları ıslah edelim. Eğitime ve okula önem vermeyen milletlerin üzerini felaket bulutları kaplar”.²³

Söz konusu konferanslar Türkiye’de kadın haklarının gelişimi içinde başat öneme sahiptir. Zira bundan sonra öz güvenini kazanmış Türk kadını kürsülerde daha sık boy göstermeye başladı. Kadın cemiyetlerinin sayısı eskiye kıyasla çoğaldı.²⁴ Memleket meselelerine kafa yoran entelektüel kadınlar, milli birlik ve beraberlik gerektiren zamanlarda aralarındaki uyuşmazlıkları

sigortalandı. Bu girişimde Hilâl-i Ahmer kurucularından ve Tıbbiyede hocalık yapan Akil Muhtar’ın büyük payı vardı. Bkz. *Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi* [BOA], MF.MKT. , 1184, 98, H.27.04.1331(EK-2).

¹⁷ Gülfettin Çelik vd. , age. , 2019; Kızılay Arşivi, nr. 23/132, 18 Teşrinievvel 1328, s. 135.

¹⁸ Cemal Sezer-Ömer Metin, *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2016, s. 90.

¹⁹ Mesut Çapa, “Balkan Savaşı’nda Kızılay (Osmanlı Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C. 1, S. 1, 1990, s. 92.

²⁰ “O gün Osmanlı Dârülfünununun yüksek ve yaldızlı tavanları altında Osmanlı hanımları billur bir âbide-i hamîyyet işledi” Bkz. “Tarihe Yâdigâr Dârülfünun Salonunda Türk Hanımları”, *Rübâb*, S. 45, 31 Kânunusani 1328, s. 28-30.

²¹ Darülfünun konferanslarında söz alan 14 kadın için bkz. Şefika Kurnaz, “Balkan Harbinde Kadınlarımızın Konferansları”, *Aile ve Toplum Dergisi*, C. 1, S. 1, 1991, s. 15; “Türklük Şuunu: Türk Kadınlarının Faaliyet ve Fedakârlığı”, *Türk Yurdu*, C. 3, S. 9, 8 Şubat 1328, s. 287, 288.

²² İpek Çalışlar, *Halide Edip Biyografisine Sığmaya Kadın*, Everest Yayınları, İstanbul 2010, s. 108.

²³ Celal Nuri İleri, *Kadınlarımız*, Haz. : Halit Erdem Oksaçan-Abdullah Musab Şahin, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2017, s. 143.

²⁴ Ruşen Zeki, “Bizde Hareket-i Nisvan”, *Nevsal-i Milli Yılığ*, S. 1, 1330, s. 344.

bir tarafa bırakma becerisi gösterdi. Darülfünün konferanslarında adı geçen kadınlar, Cumhuriyet Dönemi'nde Türk kadınının haklarını elde etmesi için büyük uğraş verdi.²⁵

Balkan Savaşları başlamadan evvel Darülfünün öğrencileri, yaptığı mitinglerle gündeme gelirken savaş sırasında ise ellerinden geleni yapmaktan geri durmadı. Münevver Türk kadınları da okulun konferans salonundan istifade ederek milli meselelerde organize olma konusunda ciddi tecrübe yaşadı. Bu tecrübe Büyük Savaş, Millî Mücadele ve Devrim Tarihine olumlu yönde yansdı.

2. Müderrislerin Öğrencileri Mobilize Etmesi

Balkan Savaşları'nda okuldaki müderrislerden doğrudan doğruya sorumluluk üstlenenlerin sayısı az değildi. Yardım kampanyalarından orduya lojistik destek sağlamaya, Hilâl-i Ahmer ile iş birliğinden modern propaganda tekniklerinin devreye konmasına kadar onlardan epey faydalanıldı. Müderrisler, başta gençler olmak üzere halkı bilinçlendirmek için okul dışında cami minberlerinde, medreselerde ve kahvehanelerde çeşitli konferanslar verdi.²⁶ Bu süreçte özveriyle çalışan müderrislerin başında Kemal Cenap Berksoy (1876-1949) geldi. Alanında evrensel bir saygınlığa sahip olan Berksoy, Birinci Balkan Savaşı sırasında Edirne Karaağaç'ta hekimlik yaptı. Burada yaralıların tedavisiyle uğraştı ve Küçük Zabit Mektebinin Hilal-i Ahmer Hastanesine dönüştürülmesine öncülük etti.²⁷

Savaş anında kanlı Bab-ı Âli Baskını (23 Ocak 1913)²⁸ örneğinde olduğu gibi Osmanlılarda yaşanan iç çekişmelere rağmen Rumeli'de daha fazla kayba uğranılmaması adına, siyasi tarih derslerini yürüten Yusuf Akçura (1876-1935) da gençlere bazı ikazlarda bulundu. Akçura, İkinci Balkan Savaşı'nın hemen başında gerçekleştirdiği bir konuşmada artık savaşlarda galip gelmenin sırlarının değiştiğini anlattı. Karşı tarafı yenmek için her açıdan üstün olmanın önemine işaret etti. Teknoloji ve eğitim alanlarındaki eksikliklerin giderilmeden savaş kazanmanın mümkün olmadığını belirtti. Şayet bir daha mağlup olunursa asıl felaketin o zaman yaşanacağına dikkat çekti:

*“Hali hazırda harp, iki ordu arasında değil, iki millet arasında ve iki milletin tacirleri, muallimleri, mektepleri, talebeleri, kadınları, fikirleri ve at arabaları ve yolları ve sabanları arasında vuku bulmalıdır. Bunların hepsi de maalesef bizde düşmanlarımıza kıyasla daha kötü ve zayıftır. Bu yüzden daha evvel mağlup edildik. Şayet bunlara ehemmiyet vermezsek bunları düzeltmek için köylere dağılıp halka yardım etmezsek yine yeniliriz.”*²⁹

İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan'ın içine düştüğü durumdan istifadeyle Enver Paşa komutasındaki birlikler Edirne'yi yabancı askerlerden arındırdı. Bunun üzerine Hukuk Şubesi öğrencileri, hocalarıyla birlikte geniş çaplı bir yardım seferberliği başlattı. Yakalarına “Darülfünün Hukuk Şubesi Edirne Muhtacını İanesi 1329” ifadesinin bulunduğu bir rozet takan gençlere başta Edebiyat Şubesi öğrencileri olmak diğer şubelerdeki akranları da arka çıktı. Toplanan yardımların Edirne'de düzenlenecek bir miting sırasında yetkililere teslimini sağlamak için bir heyet oluşturuldu. Bu kapsamda, ayrıntılı bir seyahat programı hazırlandı.³⁰ Programın sorumluluğu Hukuk Şubesi müderrislerinden Muslihittin Adil Bey (1881-1944)'e verildi. Darülfünün için bir nevi gövde gösterisi niteliğindeki bu kritik programın koordinatörlüğünün

²⁵ Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri: Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, s. 95.

²⁶ Fatih Kerimi, *İstanbul Mektupları*, Haz. : Fazıl Gökçer, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001, s. 204.

²⁷ Mevlüt Yaprak, “Balkan Savaşında Bir Fizyoloji Profesörü: Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy”, *Edirne Eğitim Dergisi*, S. 1, 2013, s. 41, 42.

²⁸ Bkz. Tanık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi*, İletişim Yayınları, C. 1, İstanbul 2015, s. 123-127.

²⁹ Kerimi, *age*, 2001, s. 210.

³⁰ 10 maddelik Edirne seyahatinin içeriği hakkında bkz. Dölen, *agm*, 2004, s. 71.

Muslihittin Adil Bey'e tevdi edilmesinde O'nun titiz mizacı etkin rol oynadı.³¹ Öğrenciler başlarında hocaları bulunduğu halde yardım kampanyasını başarıyla tamamladı.

Savaşta her şube gibi Tıp Şubesi de çok önemli işlevler yerine getirdi. Öğrencilerin birçoğu İstanbul ve çevresinde kurulan hastanelerde gönüllü olarak çalışırken müderrislerin bazıları da bilimsel araştırmalarını öteleyerek sağlık birimlerinde vazife aldı. Ülkemizde "tahnit"³² yöntemini ilk kez uygulayan bilim insanı olan Nurettin Ali Berkol (1881-1952) savaşta hizmetlerinden dolayı adından bir hayli bahsettirdi. Berkol Üsküp, Selanik, Hadımköy, Çanakkale, Kabataş ve Haydarpaşa hastanelerinde gece gündüz yaralıların tedavisiyle ilgilendi.³³ Savaş bittikten sonra donanımlı hekimler yetiştirmenin vatana vefa borcunu ödemek anlamına geldiği kanısından hareketle Tıp Şubesine geri döndü. Akademik incelemelerine kaldığı yerden devam etti. Berkol, 1916'da Balkan Savaşları ve Büyük Savaş'taki üstün hizmetlerinden dolayı Hilâl-i Ahmer "Gümüş Madalyası" ile ödüllendirildi.³⁴

Milliyetçi kitlelerin ve Hilâl-i Ahmer gibi hayır amaçlı kurumların "irtibat merkezi" olarak yararlandıkları Darülfünunda, dersler verip de cephedeki askerlere yardım eli uzatan müderrislerden birisi de Tıp Fakültesi hocalarından Behçet Sabit Erduran (1886-1980) idi. Türk ürolojisinin kurucusu sayılan Erduran, Kırklareli civarında doğu ordusunda Tabip Yüzbaşı olarak 16. Kolordu Sertabip (Başhekim) Muavini konumundaydı.³⁵ O yıllarda okulda henüz asistan olan Erduran, Hilâl-i Ahmer tarafından 1913'te İmroz'daki sağlık heyetine de dâhil edildi. Vatan sevgisi her zaman daha ağır basan Erduran, bir asra yakın ömründe 20.yüzyılda katıldığı savaşlar hariç sağlığı el verdikçe bilimsel araştırmalardan hiç uzak kalmadı.³⁶ Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçişte tifo ile mücadelede özverili gayretlerinden dolayı TBMM'nin onadığı kararnameyle ödüle layık görüldü.³⁷

Soykırım boyutuna varan mezalimlerin gerçekleştiği Balkan Savaşları sırasında Türk entelijansiyesi propagandanın ne kadar önemli olduğunu kavradı. Çoğu zaman "Rumeli Faciası"³⁸ olarak isimlendirilen olayları uygar dünyaya duyurmak ve bu yolla insaf sahibi sivil toplum örgütlerini yanına çekmek için siyasiler gibi aydınlar da canhıraş şekilde çabaladı. Bir dizi konferanslar tertip edilerek görsel ve yazılı belgelerle durumun somutlaştırılması gerekiyordu. Buradan hareketle 25 Aralık 1912'de Balkan Neşr-i Vesaik Cemiyeti kuruldu.³⁹ Cemiyet, İngilizce ve Fransızca yayınlar (broşür, risale, kitap) yaparak uluslararası alandaki bilgi kirliliğine son vermeye çalıştı. Birçok resim, fotoğraf, mektup, resmi rapor, yabancı gazete ve kitapçık toplandı.

Cemiyet, yurtdışına yönelik faaliyetlerinin yanı sıra ülke çapında da etkinliklerde bulunarak vatandaşları bilinçlendirmeye büyük önem verdi. Darülfünun öğrencilerinin gönüllü biçimde çalışmalara destek vermesi idari heyet tarafından olumlu karşılandı. Londra Konferansı'nın sonuçlanmasına ramak kala esir Türk askerlerinin ve işkenceye maruz kalan sivillerin

³¹ Emine Öztürk, *Muslihiddin Adil Taylan'ın Toplum ve Din Görüşü*, Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara 2017, s. 9.

³² Tahnit: Cesedin bozulmaması için başvurulmuş bir tür yöntemdir. Bkz. Ahmet Süheyl Ünver, *Eski Mısırda, İslâm Dünyasında ve Bizde Tahnit Maddeleri Hakkında*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953, s. 3.

³³ Ozan Turamanlar ve Enis Uluçam, "Türkiye'de İlk Tahnit Yönteminin Uygulayıcısı: Nurettin Ali Berkol", *Lokman Hekim Dergisi*, C. 6, S. 2, 2016, s. 95.

³⁴ BOA, İ.DÜİT., 72, 125, H.21.08.1334 (EK-3).

³⁵ Vural Solok, "Prof. Dr. Behçet Sabit Erduran (1886-1980)", *Türk Üroloji Dergisi*, C. 6, S. 4, 1980, s. 153.

³⁶ Solok, *agm*, 1980, 154.

³⁷ *Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi* [BCA], 30-18-1-1, 6, 47, 5, 23.1.1923 (EK-4).

³⁸ Bkz. *Alam-ı İslam Rumeli Mezalimi ve Bulgar Vahşetleri: İslamiyetin Enzar-ı Basiretine ve Âlem-i İnsaniyet ve Medeniyetin Nazar-ı Dikkatine*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1329, s. 1-73. Balkan Savaşları sırasında Müslümanlara yapılan işkenceler İngiltere'de Lordlar ve Avâm Kameralarında da gündem konusu oldu. Bkz. "Balkan Mezalimi Meselesi", *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 234, 21 Şubat 1328, s. 452.

³⁹ Fatma Ürekli-Muzaffer Ürekli, "Balkan Harbi Esnasında Kurulan Neşr-i Vesaik Cemiyeti", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, Ed. Zafer Gölen ve Abidin Temizer, Gece Kitaplığı Yayınları, C. 3, Ankara 2017, s. 1131.

yaşadıklarını konu alan “Kırmızı-Siyah Kitap 1328 Faciası 1912-1913 Balkan Savaşı” adlı bir eser yayımlandı.⁴⁰ Neşr-i Vesaikin bu başyapıtının çıkartılması sırasında hükümet söz verdiği halde şartlar el vermediği için ödenek tahsis edemedi.⁴¹ Fakat yardımlarla ayakta kalabilen cemiyete kimi kurum ve şahıslar destek çıktı. Bunlardan biri de dönemin Darülfünun Müdür-i Umumisi Sami Bey oldu.⁴² O’nun bu tutumu okulda görev yapmakta olan özellikle Edebiyat Şubesindeki müderrisleri harekete geçirdi. Sami Bey, savaşta İstanbul’daki Hilâl-i Ahmer hastanelerini de sık sık ziyaret ederek öğrencilerin buralarda çalışmasının önünü açtı.⁴³ Sami Bey gibi o dönemde, kariyerlerini Tıbbiyede sürdüren Besim Ömer Akalın (1862-1940)⁴⁴ ve Abdülhak Adnan Adıvar (1882-1955)⁴⁵ da idari kadrosunda bulundukları Hilâl-i Ahmerin birçok etkinliğinin içinde yer aldı.⁴⁶ Bu durum Darülfünunla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti arasındaki koordinasyonu kolaylaştırdı.

20.yüzyıl başındaki savaşların tesiriyle ülkede Türkçü örgütlenme eğilimi giderek arttı. Tam bu süreçte kurulup gelişen Türk Ocakları (1912-1931), Hilâl-i Ahmerin entelektüel izdüşümü olarak ön plana çıktı. Türk Ocakları, Balkan Savaşları sırasında kamuoyunu bilinçlendirme konusunda oldukça hassas davrandı. Etkinliklerinde Darülfünun öğrencileri ve müderrisler boy gösterdi.⁴⁷ Hususiyetle Türkçü dünya görüşüyle tanınan II. Meşrutiyet sürecinde Darülfünunda zaman zaman dersler veren Yusuf Akçura, Necip Âsım Yazıksız (1861-1935) ve Mehmet Çelebi İzbudak (1869-1953) gibi müderrisler Ocaklarda milli hissiyatı harekete geçiren konuşmalar yaptı.⁴⁸ Gençleri cepheye yönlendirdi. Darülfünun ile Ocak arasındaki sıcak ilişki sonraki yıllarda sürdü. Ancak bu yakınlığın temelleri Balkan Savaşları’nda atıldı.

Son aşamada Mustafa Kemal Paşa’nın Türkiye’nin Trakya sınırının çizilmesini sağladığı Balkan Savaşları,⁴⁹ Darülfünunu bütçe ve öğrenci sınavları açısından da etkiledi.⁵⁰ Yetişmiş insan gücünün öneminin iyice kavrandığı savaşlar sırasında okula rağbet arttı ve bunun üzerine müfredatlar değiştirildi.⁵¹

3. Türkiye Dışındaki Müslümanların Yaptığı Yardımlar

Yakın dönem Osmanlı Tarihi mali açıdan incelendiğinde uzun süren ve ekseriyetle de başarısızlıkla sonuçlanan savaşların devlete ağır yükler getirdiği anlaşılmaktadır. Son olarak Osmanlı Devleti, Trablusgarp Savaşı (1911-1912)’ndan da mağlup ayrılmış ve iyiden iyiye yıpranmıştı. Ardından başlayan Balkan Savaşları esnasında yaşanan zorlu günlere karşılık, yurt

⁴⁰ Ahmet Cevat Emre, *Kırmızı Siyah Kitap: 1328 Fecayii*, Matbaa-yi Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1913.

⁴¹ Söz konusu ödenek Cumhuriyet’e yakın dönemde de tahsis edilemedi. BOA, MV. 221, 195, H.13.10.1339.

⁴² Büyük bilim insanı Salih Zeki Bey’den bir önceki Müdür-i Umumi Sami Bey hakkında bkz. Mustafa Selçuk, *İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi (1900–1923)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 46. Sami Bey, Meclis-i Maarifi azası olarak 1912-1913 yıllarında bir süreliğine Darülfünun Müdür-i Umumiliği görevini yürüttü. Bkz. Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı Döneminde Darülfünun 1863-1922*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, C. 1, İstanbul 2009, s. 561.

⁴³ Mesut Çapa, “Osmanlı’nın Batılılaşma Sürecinde Bir Dernek: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti”, *18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies*, Lit Verlag Dr. W. Hopf, Berlin 2010, s. 434.

⁴⁴ https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Besim_%C3%96mer_Akal (E.T. 11.07.2021)

⁴⁵ Nuran Yıldırım, “Hekim Kimliği ile Abdülhak Adnan Adıvar”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 2, 2006, s. 63, 64.

⁴⁶ Çapa, *agm*, 1990, s. 91-99.

⁴⁷ Türk Ocağı bünyesinde etkinlik gösteren cemiyetlerden biri de Darülfünun Talebe Cemiyetleri idi. Hüseyin Tuncer, *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme (1911 - 1931)*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990, s. 42.

⁴⁸ Darülfünun müderrisleri ve başka kurumlarda görev yapıp Türk Ocakları bünyesinde hizmetler sunan diğer bilim insanlarının isimleri için bkz. Mehmet Uzun-Yücel Hacaloğlu, *Türk Ocakları Belgeseli (Belgeler - Resimler)-1912-1994*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1994.

⁴⁹ Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya’da Milli Mücadele*, Türk Tarih Kurumu, C. 1, Ankara 1992, s. 62-68.

⁵⁰ Abdurrahman Siler, *Türk Yükseköğretiminde Darülfünun (1863-1933)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1992, s. 93-99.

⁵¹ Siler, *age*, s. 99, 103-129.

içinden olduğu gibi yurt dışından da kayda değer yardımlar yapıldı. Gelişen teknolojik koşullar sayesinde insanlığın birbirinden daha çabuk haberdar olması ve Osmanlıların geçmiş yıllarda izlediği Ümmetçi politikalar bu yardımlara hız kazandırdı.⁵²

Nüfusunda ciddi anlamda Müslüman barındırıp Osmanlılara el uzatan ülkeler Mısır, Cezayir, Güney Afrika, Tunus, Hindistan, Kıbrıs, Rusya, Bahreyn, İran, Bingazi, Afganistan ve Bosna-Hersek oldu. 263.000 Osmanlı Lirasına ulaşan yardımlar bazı zamanlar İngiliz ve Rus hükümet yetkililerince engellendi.⁵³ Doğrudan yardım edemeyen kimi Müslümanlar ise, Balkanlardaki mezalime sesini yükselterek başka türlü varlığını belli etti. Bu anlamda yükseköğretimine Amerika’da devam eden Müslüman öğrenciler, basın üzerinden devlet başkanına bir telgraf çekti. Öğrenciler telgrafta, “İslam ve Yahudilere karşı yapılan katl-i âmm ve bu gibi yapılan fenalıkların önünü almaya lutfen vesâtat buyurmaları insaniyet namına rica olunur” sözleriyle Balkanlarda yaşananlara seyirci kalınmamasını istedi.⁵⁴

Osmanlı/Türk toplumu her yönüyle zorlu bir sınavdan geçerken Bahreyn’deki Müslümanların ulaştırdıkları yardım Arap dünyasında, Türklere karşı hali hazırda bir sempati olduğunu göstermesi açısından oldukça manidardır:

“Bahreyn’de harp iânesi olarak bu ana kadar toplanan iânâtın mikdarı yüz bin rubiyeyi tecavüz etmiştir. Diğer taraftan her gün yeniden iâne dercine hamiyet-i mendân-ı İslâm gayret ediyor. Kavm-i necib-i Arabın Devlet-i Aliyye’ye ne kadar merbut oldukları bu hamiyet ve gayretlerinden anlaşılabilir.”⁵⁵

Birinci Balkan Savaşı’nda yaşanan hezimetin ardından Osmanlılara, Türk-İslam dünyasının çoğu yerinden destek mesajları gelmişti. Böyle bir atmosferde tanınmış seyyah Abdürreşid İbrahim Efendi (1857-1944)⁵⁶ Darülfünunda tertip edilen bir konferansta tarihi bir konuşma yaparak bu durumun nedenlerini tek tek açıkladı. Aslen Rusya’da doğup büyümüş bir siyaset adamı ve gazeteci olan Abdürreşid İbrahim Efendi’ye göre, son yıllarda esaret altında yaşayan Müslümanlar bağımsızlığın kıymetini çok iyi kavramışlardı. Bu nedenle, yüz yıllardır İslam dinine büyük hizmetler etmiş Türklerin aynı sıkıntıları çekmesini istemiyorlardı. Zira Türklerin bağımsızlıklarını yitirmelerinin İslam dinine büyük zararlar vereceğini düşünmekteydiler. Abdürreşid İbrahim Efendi, Müdâfaa-i Milliye Heyeti⁵⁷ mensuplarının da dinlediği konferansın sonlarına doğru, doğrudan Darülfünun öğrencilerine seslendi. Öğrencilere şimdiye kadar yaptıklarından daha fazlasını yapmaları gerektiğini söyleyerek bir nevi onları yeniden harekete geçirmeye çalıştı:

“Saray’da toplanan Meclis-i Kebir-i Milli dedikleri mecliste Maliye nazırımız hazinemizde bir para yoktur demiş. Bu haber Mısır’da intişar edince herkes kesesini boşalttı. Mademki Hükümet’in parası yok imiş, o halde bu muhârebeyi millet yapacaktır, dediler. Yani Hükümet, milletin muavenetine müzâheretine güvenerek bu muhârebeyi başa çıkaracaktır. Binâenaleyh millet bugünden i’tibaren ne olacağı bakmayıp gözünü kapayıp bütün varını feda etmeli. Birâderler, şunu da arz edeceğim ki: Memâlik-i ecnebiyedeki Müslümanlar neden bizim için bu kadar üzüliyorlar? Mısırlıların nesine? ... Biraderler; bunun sebebi nedir, biliyor musunuz? Bu, mahkûmiyetin te’siridir. Onlar mahkûmiyetin, esaretin ecnebi istilasının ne olduğunu

⁵² Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında zorda kalan Osmanlı askerlerine Mısır’ın tanınmış ailelerinin yaptığı yardımlar üzerine bunların taltif edildiğini gösterir belge için bkz. BOA, DH.MTV. , 55, 8, H.4.10.1331.

⁵³ Bkz. Ahmet Zeki İzgöer-Ramazan Tuğ, *Padişah’ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara 2013, s. 103-118.

⁵⁴ “Tezâhürat-ı İslâmiyye”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 231, 11 Kânunusani 1328, s. 404.

⁵⁵ Sebilürreşâdın Ortadoğu muhabiri M. Tevfik Bey’in yolladığı yazı için bkz. “Bahreyn’de İânât-ı Harbiyye”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 233, 14 Şubat 1328, s. 435.

⁵⁶ Rusya Türkleri arasında milli bilincin uyanması konusunda büyük emekler sarf eden Abdürreşid İbrahim Efendi hakkında bkz. İsmail Türkoğlu, *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1997.

⁵⁷ Fikri temelleri Trablusgarp Savaşı’nda atılıp esasen Balkan Savaşları’nda Darülfünunda gerçekleştirilen toplantılar sonunda kurulan Müdâfaa-i Milliye Heyeti’nin amaç ve etkinliklerine ilişkin bkz. Ayşe Zamacı, *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne 2015.

*anlamışlar. Bizzat acısını duymuşlar. Mahkûmiyet, esaret... bunlar o kadar acı şeyler ki görmeyince insan takdir edemez. Hindistan'dan bu kadar telgraf yağıdıyorlar. Neden? Çünkü istiklâl gittikten sonra Müslümanların ne hale uğrayacağını biliyorlar. Bizim Rusya'dan bu kadar gönüllüler geliyor. Onları sevk eden, esarettir... Siz ki Dârülfünûn talebelerisiniz, bu ni'met-i uzmanın kıymetini takdir edemediğinizden uyuşmuş kalmışsınız. Kardeşler, artık intibâh zamanı geldi. Elbirliğiyle çalışalım. Sözdən ziyade fi'liyât ile iş görelim. İstanbul'da bu kadar insan var. Hep birden harekete gelse dünyalar yerinden oynar ”.*⁵⁸

Fatih döneminden beri Türklerle sıkı bağlar kurmuş Mostar ve çevresindeki Müslümanlar Balkan Savaşları sırasında Hilâl-i Ahmer Cemiyetine yardımlarda bulundu. Bir bölümü Darülfünunda oluşturulan hastanede de kullanılan yardımın tutarı 1330 Osmanlı Lirasına denk düşmekteydi.⁵⁹

Rusya'da yaşayan Türkler tüm dünyanın dikkatini çeken askeri ve sosyal bağışlar yaptı. Panslavizm eksenindeki istilacı politikalara rağmen Rus hâkimiyeti altında yaşayan bu insanlar, bir şekilde Anadolu ve Trakya'daki soydaşlarıyla irtibata geçti. Din görevlileri ve zengin tacirlerden oluşan bir grup, “Kafkas Gönüllü Kıtası” nı meydana getirdi.⁶⁰ Bu birlik, Osmanlı ordusunda takviye kuvvet olarak konuşlandırıldı. Azerbaycan Türklerinin tesis ettiği Bakü merkezli Cemiyet-i Hayriye, Hilâl-i Ahmere ulaştırmak amacıyla kömek (yardım) seferberliği düzenledi.⁶¹ Azerbaycan Türklerinin erkekleri gibi kadınları da Balkan Savaşları'nda Türkiye Türklerinin yanında saf tuttu. Başta Kazanlı Ümmü Gülsüm Kemalova olmak üzere dört Asyalı Türk kızı, Sen Petersburg Üniversitesindeki tıp eğitimlerini yarıda keserek İstanbul ve çevresindeki Hilâl-i Ahmer hastanelerinde çalıştı.⁶² Bu hanımlar, Darülfünundaki kadın konferanslarına da katıldı. Savaşta Türkistan ve Mançurya'dan da çeşitli yardımlar yapıldı ve bu sayede ata yurt ile ana yurt arasındaki kardeşlik bağları daha da güçlendi.

Osmanlıların karşı taarruza geçmesi ve Edirne'yi işgalden kurtarması Türk-İslam dünyasında memnuniyetle karşılandı. Mısırlılar, Osmanlı askerlerinin muzafferiyeti üzerine ellerinde Türk komutanlarının resimleri olduğu halde Mehmet Ali Meydanında toplanarak kutlamalarda bulundu.⁶³ Güney Afrika'nın en büyük şehirlerinden olan Durban'da ikamet eden Müslümanlar, Encümen-i İslam adına Londra üzerinden Edirne Valisine bir telgraf yolladı. Durbanlılar, Türklerin zaferini kendi muzafferiyetleri gibi gördüklerini ilettiler.⁶⁴ Çin himayesindeki Doğu Türkistan'da yaşayan Türkler, Doğu Trakya'nın kurtuluşunu bayram havası içinde kutladı. Türkistanlı tüccarlar, törenlere katılmak için dükkânlarını açmadığı gibi camilerde de Balkan şehitlerinin ruhlarına hatimler indirildi.⁶⁵ Benzer etkinliklere başta Asya ve Afrika olmak üzere Müslüman nüfusunun yoğun olduğu dünyanın birçok yerinde rastlandı.

Balkan Savaşları'nda Osmanlılara ulaştırılan ekonomik, askeri ve sosyal yardımlar İslam dünyasının bir bütün olduğunu kanıtladı. Türk ordusunda moral birliğinin oluşmasına katkıda bulundu. Fakat kısa süre sonra başlayan Büyük Savaş sırasında, emperyal güçlerin oyunları Müslümanlar arasındaki dayanışmayı bir hayli hırpaladı.

⁵⁸ “Konferans”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 230, 24 Kânunusani 1328, s. 378, 379.

⁵⁹ “Mostar Âhâl-i İslâmiyyesinin Muaveneti”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 231, 24 Kânunusani 1328, s. 404.

⁶⁰ Mübariz Süleymanlı, “Azerbaycanlıların Anadolu Türklerine Kardeşlik Yardımları (Balkan ve I. Dünya Savaşı Esnasında)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 7, S. 2, 2007, s. 177.

⁶¹ Betül Aslan, *Kardeş Kömeği (Yardımları) ve Bakü Cemiyet-i Hayriyesi*, Atatürk Kültür Merkezi yayınları, Ankara 2000, s.46-52.

⁶² “Türklük Şuûnu: Şimalli Hemşirelerimiz”, *Türk Yurdu*, C. 4, S. 14, 18 Nisan 1329, s. 464.

⁶³ “Kahire'de Nümayişler”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 233, 14 Şubat 1329, s. 435.

⁶⁴ BOA, HSD.HADB, 2, 5, R.19.05.1329.

⁶⁵ “Türklük Şuûnu: Edirne İstirdadı Bayramı”, *Türk Yurdu*, C. 4, S. 2, 3 Teşrin-i Evvel 1329, s. 911, 912.

4. Dünyanın En Doğusundan Gelen Manidar Destek: Vaside Darülfünunundaki Etkinlikler

Türk askerlerine Balkan Savaşları'nda en yoğun yardımlardan biri Uzakdoğu'da Hindistan'dan geldi. İngiliz emperyalizmi altında bağımsızlık mücadelesi yürüten Hintli Müslümanlar Osmanlı lehine mitingler tertip etti, cemiyet kurdu ve özellikle Hilâl-i Ahmer aracılığıyla ekonomik bağışlarda bulundu. Onların bu tutumları, Uzakdoğu'da yaşayan Müslümanları değil vicdan sahibi diğer din mensuplarını da hayli derinden etkiledi.

Savaşın hemen başında Rander kentinde gerçekleştirilen mitingde binlerce Müslüman, Osmanlı Halifesine/Sultanına bağlılıklarını bildirdi. Mitingde Balkanlardaki Bulgar zulmü ve buna sessiz kalan İngiltere protesto edildi.⁶⁶ Bu birlikteliğin kuvvetlenmesinde İngiliz karşıtlığının payı büyüktü. Zira Hindistan'da Osmanlı lehine düzenlenen mitinglerin akabinde Ada Hükümetine yollanan bir telgrafta, İngiltere'nin Bulgarlarla birlikte hareket etmemesi ihtar olundu. Gerek görüldüğü takdirde Hintli Müslümanların Türklerle omuz omuza çarpışmaktan kaçınmayacağı bildirildi.⁶⁷ Umum Hint Cemiyet-i İttihadiye-i İslâmiyesi adı altında örgütlenen Hindistan Müslümanları, uluslararası dokunulmazlığı olan Hilâl-i Ahmere para ve sağlık ekipmanı yolladı.⁶⁸ Hindistan'da yaşanan gıda kıtlığına karşı yapılan bu fedakârlıklar, Güneydoğu Asya'nın her yerinde duyuldu. Uzakdoğu'da adeta bir infial meydana geldi. Sebilürreşâdın muhabiri M. Tevfik Bey, dergide yayımlanan bir yazısında Hindistan ve çevresindeki putperestlerin dahi Balkan Savaşları'nda Türklere yardım elini uzatmak için uğraştığını vurguladı.⁶⁹

Malezya ve Singapur topraklarının yer aldığı Güneydoğu Asya'daki Malaya Adası sakinleri de Balkan Savaşları'nda Osmanlı Türklerine arka çıktı. Savaşta yaralanan Türkleri tedavi etmek amacıyla varlıklı kimselerden tedarik edilen paralarla bir fon oluşturuldu. Singapur'da yayımlanan "Free Press" gazetesi aracılığıyla toplanan bağışların nasıl değerlendirildiği anlatıldı. Gazetede Ön Asya-Uzakdoğu yaklaşması, İngiliz yetkililerin olaya müdahil olmasıyla açıkça belirtildi:

*"30.12.1912 günü Balkanlar için oluşturulan 7900 poundluk yardım fonu heyetinin bir istişare gerçekleştirdiği belirtildi. Yörenin Belediye Başkanı, şimdiye kadar toplanan miktarın 2700 poundluk bölümünün İngiltere'nin İstanbul'daki elçisinin eşi Lowther Hanıma ulaştırıldığını söyledi. Lowther Hanım'ın bu parayı İstanbul'daki savaş mağdurlarına taksim ettiğini aktardı. İngiliz Salib-i Ahmer (Kızılhaç) Başkanı, Emir Ali'nin bir mektubunu okudu. Başkan, Türk hasta ve yaralıların tedavisi için Salib-i Ahmerin zaten Türkiye ve Sofya'ya yaklaşık 10.400 poundluk yardımda bulunduğunu dile getirdi. Alınan bilgiye göre, savaş kurbanlarının yakınlarını rahatlatmak amacıyla da yaklaşık 4000 pound harcadı. Sör Henry Babington-Smith, Lowther Hanımın İstanbul'da 2000 kişinin bakım ve beslenme sorunlarını ortadan kaldırdığını söyledi. Bu kişilere sadece para değil yiyecek, yakıt ve giysi verildi. Heyet, oy birliğiyle İstanbul'a yığılmış yaklaşık 10.000 sığınmacıya 3200 pound vermeyi kararlaştırdı".*⁷⁰

Malaya Müslümanlarının basında konu olan gayretleri o bölgede birçok insanı harekete geçirdi.⁷¹ Bu sayede yapılan bağışlar, Darülfünundaki Hilâl-i Ahmer hastanesinde bazı

⁶⁶ Rander kentinde düzenlenen miting hakkında bkz. BOA, HR.SFR.3... , 664-4, M.15.12.1912.

⁶⁷ Royter Ajansının Delhi'den bildirdiği telgrafın tam metni için bkz. "Tezâhürât-ı İslamiyye", *Sebilürreşâd*, C.9, S. 230, 24 Kânunusani 1328, s. 383.

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mim Kemal Öke, *Hilafet Hareketleri*, İrfan Yayınevi, İstanbul 2005, s. 37-43.

⁶⁹ Sin M. Tevfik, "Hind Yolunda", *Sebilürreşâd*, C.9, S. 231, 31 Kânunusani 1328, s. 402.

⁷⁰ BOA, HR.SFR.3... , 731, 21, 31.12.1912 (EK-5).

⁷¹ Abdürreşid İbrahim Efendi, Darülfünunda verdiği konferansta Singapur'la Japonya'dan yapılan maddi ve manevi desteğe de değinmişti. Uzakdoğu'daki insanların dostane tutumları Darülfünunda son derece olumlu bir karşılık buldu: "Bugün geldim ve bugün Singapur'dan bir mektup aldım. Bizim halimize ve Edirne'nin teslim olunacağına dair yana yakıla yazıyorlar, beyân-ı teessüf ediyorlar. Singapur'un, Cava'nın Müslümanları, buradaki Müslüman

gereksinimlerin karşılanması için kullanıldı. Uzakdoğu'da Hindistan, Çin, Malezya, Singapur ve Endonezya'nın yanında Japonya da Osmanlılara yapılan yardım kervanına katıldı.

Kimi araştırmacılara göre, Moğollar döneminden başlayarak (13.yüzyıl) Türk-Japon ilişkilerinin köklü bir geçmişi vardır.⁷² Fakat yakın zamanlarda Türk-Japon dostluğunun gelişmesinde II. Abdülhamid'in bu ülkeye yolladığı Ertuğrul fırkateyninin dönüş yolunda batması ve arkasından yaşananların payı büyüktür.⁷³ Kazadan kurtulan Türk denizcilerle beraber İstanbul'a intikal eden Torajiro Yamada ve Shotaro Noda, Türkiye'yi çok sevdi. Çok geçmeden Müslüman olan bu ikili, yaşamları boyunca ülkeleri ile Türkiye arasında gönüllü barış elçiliği yaptı.⁷⁴ Japonların, Abdülhamid döneminden itibaren Panislamizm ve İslam'a karşı duydukları ilgi 20. yüzyılda da sürdü. Bu arada Meiji restorasyonu ve 1905'te Rusya ile yapılan savaş Japonya'nın kazanması, Türk modernleşmesinde Japonya'yı model alanların sayısını arttırdı.⁷⁵ Türk seyyah Abdürreşid İbrahim Efendi'nin Japonya gezisi ise, İslam dünyasında ayrı bir heyecan meydana getirdi. Büyük Savaş'ta Osmanlı Devleti ile Japonya farklı ittifaklarda yer alsalar da fiilen karşı karşıya gelmediler.

Avrupalı emperyalistler, Balkanlardaki birtakım sorunları 1878 Berlin Antlaşması'nın hükümlerine göre çözmek niyetindeydi. Bunun üzerine yakın gelecekte Batıların Uzakdoğu'da nasıl bir strateji izleyeceğini merak eden Japonya, Balkan Savaşları'nı yakın takibe aldı. Bölgede istihbarat açısından kayda değer faaliyetler yürüten Japon yetkililer, tutanaklarında Müslüman Türklere yapılan işkencelere geniş yer ayırdı.⁷⁶ O dönemde Japonya'daki Vaside Darülfünununda (Üniversitesinde) okuyan Sebülürreşad muhabiri Ahmed Münir Bey ise, okuldaki arkadaşlarına Balkanlarda var olan trajediyi tüm detaylarıyla aktardı. Bunu yaparken hem Türk hem de yabancı basında çıkan haberlerden yararlandı. Genç muhabir, Darülfünundaki öğrencilerin şehit düşmesi ve okulun hastane olarak kullanılmasından Japon arkadaşlarının hayli etkilendiğini fark etti:

"Bundan birkaç vakit mukaddemde Dersâadet cerâidinde Dârülfünûn-ı Osmânî'nin hastahâne hâline ifrâğ olunduğunu, talebe efendilerin de bir kısım-ı mühimminin meydân-ı gazâyâ gittiklerini okumuştum; bunu da havâdis sırasında söylediğim gibi bundan bir hafta kadar akdem Bombay'da münteşir İngilizce bir gazetede telgraf havâdisi miyânında meydân-ı harbe giden dârülfünûn talebesi efendilerden bir kısmının meydân-ı harbe şehîd olduklarını okuyup müteessir olarak yine arkadaşlarıma nakletmişim. Vatandan bir muvaffakiyet haberi geldiği zaman cümlesi beni tebrike şitâb ediyor; kezâlik esef-engiz bir haber gelse yine benim gibi onları müteessif ediyor. Husûsan dârülfünûn talebesinden bir kısım-ı mühimminin meydân-ı gazâda şehâdeti onları cidden mükedder etmişti. Osmanlıların bir muvaffakiyeti mektebimizde âdetâ bir ıyd oluyor".⁷⁷

kardeşlerine acıyorlar. Aldığım mektup işte bu (mektubu okudu). İkinci bir mektupta Japonya'dan. Mahdum köleniz oradadır, O yazıyor. Tokyo'da yedi bin Darülfünun talebesi bilicimâ' büyük bir mütting yapmışlar. Avrupa'nın barbarlığına karşı kendi hükümetlerini Osmanlılara muzâheret etmeye davet ediyorlar. (Alkışlar) Ve bu talebeye elli bin kişi iştirâk ediyor. Ve hukuk-ı siyasiyye fakültesine devam etmekte olan 101 imza ile bizim Dârülfünûn talebesine mektup yazıyorlar. Ya almışınızdır ya almak üzere bulunuyorsunuz. Mektupta, Japonların ma'nen ve maddeten Osmanlılara muâvenet ve iştirâk edeceklerini yazıyorlar. (Var olsunlar) Demek yalnız Müslümanlar değil, bütün Şark ahvâl-i hâziramızdan müteallim olarak bize müzâhir oluyorlar". Bkz. "Konferans", Sebülürreşâd, C. 9, S. 230, 24 Kânunusani 1328, s. 378.

⁷² Milton W. Meyer, *Japonya Tarihi*, Çev: Lizet Deadato, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2019, s. 23.

⁷³ Süleyman Nutki, *Ertuğrul Fırkateyni Faciası*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1327.

⁷⁴ Yuzo Nagata, "Japonya-Osmanlı İlişkileri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul 2001, s. 574-576.

⁷⁵ Ahmet Çiğdem, "Türk Batılılaşmasını Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkalığı Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık*, Ed. Tanıl Bora-Murat Gültekin, İletişim Yayınları, C. 3, İstanbul 2007, s. 71, 80.

⁷⁶ Uğur Altın, "Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşlarında Yürüttüğü İstihbarat Faaliyetleri", *Tarih Dergisi*, S. 64, 2016, s. 102-122.

⁷⁷ Ahmed Münir, "Mekâtib Japonya Muhâbir-i Mahsusumuzdan: Japonya'da Dârülfünûn Talebesinden Osmanlı Dârülfünûn Talebesine Mektub", *Sebülürreşâd*, C. 9, S. 234, 1328, s. 451.

Ahmed Münir Bey'in iletilerinden sonra Vaside Darülfünunundaki "Yüzbirler" adlı öğrenci topluluğu çarçabuk harekete geçti. Topluluk, Türkiye'nin en büyük yüksekokulunun verdiği gazı ve şehitler anısına her 15 günde bir miting düzenlemeye başladı. Böylelikle Balkanlardaki mezalim tüm Japon kamuoyunda duyuldu. Yüzbirler cemiyetinin tertip ettiği mitinglerin birinde Ahmed Münir Bey konuşma yapmak üzere kürsüye çıktı. Kürsüde, Japon vatandaşlara ve özellikle eğitimini sürdürdüğü okuldaki arkadaşlarına duyduğu minnettarlığı dile getirdi. Miting sonunda Japon öğrencilerin, Osmanlıyı sembolize ettiğini düşündükleri kırmızı fese büyük bir hürmet gösterdikten sonra dağıldıklarını belirtti:

*"Kendimi vatanımda gibi hisseder olduğumu beyân ettim. Husûsan lâbis bulunduğum kırmızı fes Osmanlılık âlâmeti olarak telakki olunduğundan arkadaşlarım fesimi alıp yukarı kaldırarak onu takdîs ile Japon milleti marşını terennüm ederek dağıldılar".*⁷⁸

Balkan Savaşları'nda Tokyo Vaside Darülfünununda olup bitenler sadece bunlardan ibaret değildi. Yüzbirler cemiyetine mensup gençler, Darülfünun öğrencilerine hitaben bir mektup kaleme aldı. Mektupta, Müslüman Türklere karşı Trakya'da yapılan haksız muameleler kınandı. Darülfünun öğrencilerinin vatan ve hürriyetleri için verdikleri mücadele ile Plevne kahramanı Osman Paşa'ya layık bir nesil olduklarını ispat ettikleri belirtildi. İçinde Darülfünunlu gençlerin bulunduğu Osmanlı ordusunun yenilmesinin mümkün olmadığı vurgulandı. Mektubun son bölümünde, Türk akranlarının yanında olduğunu deklare eden Japon gençler, Darülfünun öğrencilerinden hiçbir surette mücadeleyi bırakmamalarını istedi:

*"Azîz İstanbul Dârülfünûnu Talebesi Arkadaşlarımız! 1911 senesi dahi 1912 senesinin muntahâsı gibi Devlet-i Aliyye için yine muhârebe ile nihâyet buluyor. Vatanınızın toprağı yine dolu gibi kurşunlar, sel gibi kanlarla sulanıyor. Müttefik Balkan ordularının zulmü âlem-i medeniyeti inletiyor. Tarafdârlıkla meşhûn bazı telgraf idârelerinin getirdiği haberlerin ne maksadla neşrolunduğunu biz anladık. Çünkü hakikat mestûr kalmaz. Asırlardan beri dilâverâne muhârebe eden siz Osmanlıların yalnız bugün mağlûbiyete dûcâr olacaklarına ve husûsan aralarında dârülfünûnlu arkadaşlarımız gibi âlî bir milletin tabakat-ı münevveresine aid efrâdın bulunduğu bir ordunun inhizâma uğrayacağına bizi kimse iknâ' edemez. Havâdis-i sahîhâdan olarak vatandaşlarınızdan Vaside Dârülfünûnu rahlelerinde bizimle beraber bulunan Ahmed Münir İbrahim Efendi'den aldığımız haberlerden dârülfünûnunuzun vatanınızı himâye yolunda kanını fedâ eden Osmanlılar için hastahâneye ifrâğ olunduğunu, sizin ise meydân-ı harbe koştuğunuzu anlamıştık. Bu fedâkârane hareketiniz sizin "mukaddes vatan" kelimesini ne kadar amik ma'nâları ile derk ettiğinizi bize isbât etti, toprağı kanla yo[g]rulmuş vatanımız Yamatu'nun oğulları olan bizler dahi sizin vatan-perverliğinize âşıkız; kahraman Osmanlı ordusunun kahraman oğulları, her nevi tebriğe şâyânsınız. Maatteessüf bu son günlerde gelen bazı haberler Osmanlı Dârülfünûn talebesinden meydân-ı harbe gidenlerden bir kısmının orada şehîd düştüğünü iş'âr ediyordu. Cenâb-ı Hak onların rûhunu şâd etsin. Maamâfih bundan sizin müteessir olmayacağınıza emînisiz. Zira siz vatan-ı mukaddesinizi himâye için her adımda yüzlerce şühedâyı esirgemez bir milletin oğullarıdır. Zira a'sâbınızdaki asil kan yine o Plevne kahramanı Asyalı Osman Paşa kanıdır! Ey dârülfünûn ordusu, vatanı harbe himâye, sulhda nûr-ı irfân ile tenvîr etmek gibi iki büyük şerefi hâizsiniz. Size muhabbetimizi, samimi ihtiramımızı izhâr ile sizi cihâdınızda tebrik ile iftihar eyleriz. Cihâd ediniz! Cihâd ediniz! Çünkü sâyenizde büyük bir millet mes'ûd olacak; dağları, taşları takdîr olunamaz güzel vatanınız mes'ûd olacak; siz de kesb-i hürriyet edeceksiniz. Esaret başkalarına yakışır! Cihâd ediniz! Cihâd ediniz! Namınızı serhadlerinizde altınlarla yazıp düşmana karşı koysunlar. Cümlemiz kalben sizinle beraberiz. Mücâhidlerin hâmîsi Cenâb-ı Hak'tır, cihâd ediniz! Samimi muhabbet ve ihtiramlarımızı takdîm ederiz kardeşler!"*⁷⁹

⁷⁸ Ahmed Münir, *agm*, s. 451.

⁷⁹ Ahmed Münir, *agm*, s. 451, 452.

Ahmed Münir Bey, mektubun sonuna 101 Japon öğrencinin imzasının yer aldığı bu belgenin batıların zulümleri karşısında Japonların nasıl bir insanlık dersi verdiğinin en önemli kanıtlarından biri olduğunu not düştü:

“Şu samîmî mektubu yüz bir imzâ tezyîn ediyor. Bütün ecânib bizi sihâm-ı belâsı ile ezerken yalnız Japonya'dan böyle muhabbet-âver mektubun gazi ve mücahitlerimize vereceği kuvvet ve ruhu düşündükçe meserretlere gark oluyorum”.⁸⁰

Balkan Savaşları'nda Türk ve Japon gençliği arasında samimi bir dostluk kurulmasına ön ayak olan Ahmed Münir Bey, 1924'te Tokyo'daki yükseköğretimini tamamladı. Moskova üzerinden İstanbul'a dönmeye çalıştığı sırada Tiflis ve Batum yöresinde Sovyet yetkililerce pasaportuna el konularak sınırdan geçmesine izin verilmedi. Bunun üzerine babası seyyah Abdürreşid İbrahim Efendi, bir mektupla Hariciye Vekâletine başvurarak oğlunun kurtarılmasını talep etti: “Tiflis ve Batum'da süruru vekâletinde olan mahdumu Ahmed Münir Efendi'nin İstanbul'da kendi nezdine hemen delalet edilmesi rica olunmaktadır efendim”.⁸¹ Ahmed Münir Bey gerekli diplomatik teşebbüslerden sonra yurda geri döndü.

Çıkarısız bir dostluğun kurulduğu Balkan Savaşları'na müteakip Büyük Savaş ve Millî Mücadele dönemleri iki taraf arasındaki ilişkiler açısından ölü dönem olarak nitelendirilmektedir. Türkiye'nin bağımsızlığını tescil eden Lozan (Lausanne) Antlaşması (24 Temmuz 1923) Japon hükümeti tarafından 6 Haziran 1924'te onaylandı.⁸² Bundan sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Japon hükümeti arasında tarihten gelen dostluk ilişkileri yeniden başladı. Mustafa Kemal Atatürk zamanında bu konuda somut adımlar atıldı. İlk olarak bir kararnameyle, “Türkiye-Japonya münasebet-i ticaretinin inkişafını temin maksadıyla” İstanbul'da sergilenecek Japon ürünlerine gümrük vergisi indirimi getirildi.⁸³ Büyükelçilik nezdinde karşılıklı diplomatik ilişkilerin başlamasının ardından 15 Haziran 1926'da Tokyo'da Japon-Türk Dostluk Derneği kuruldu.⁸⁴ İki ülke arasında 11 Ekim 1930'da imzalan “Denizcilik Antlaşması”⁸⁵ ise ancak 1934'te yürürlüğe girdi. İkinci Dünya Savaşı (1939-1945)'na kadar ilişkiler genel anlamda iyi seyirde devam etti. Bunda Balkan Savaşları sırasında kurulan dostluğun önemli bir payı vardı.

İki ülke İkinci Dünya Savaşı'nda da farklı müttefik gruplarda yer almasına rağmen savaş bittikten bir süre sonra tekrar üst düzeyde ilişkiler başladı. Adnan Menderes döneminde, Nagazaki'de meydana gelen sel felaketinde Türk Kızılayı Japon afetzedelere el uzattı.⁸⁶ Böylece yaklaşık 44-45 yıl öncesinde Uzakdoğu'dan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne yapılan yardımlara ahde vefa gösterilerek karşılık verildi.

Özellikle son 30 yılda kültürel, teknolojik ve ekonomik alanlarda Türkiye ile Japonya dünyaya örnek olacak bir dostluk tesis ettiler. Japonya'da 1996'da Kashiwazaki yöresinde bir “Türk Kültür Kasabası” kuruldu.⁸⁷ Enerji konusunda atılacak adımlar, ortak teknoloji çalışmalar⁸⁸ ve inşaat sektöründeki ilerlemeler iki ülkeyi giderek birbirine daha da yakın kılmaktadır.

⁸⁰ Ahmed Münir, *agm*, s. 452.

⁸¹ BOA, HR.İM., 104, 5, 1.5.1924 (EK-6).

⁸² Nonuo Misawa, *Türk-Japon Ticaret İlişkileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2011, s. 108.

⁸³ BCA, 30-18-1-1, 16, 74, 10, 29.11.1925.

⁸⁴ Mustafa Özyürek, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu'nun Türkiye Ziyareti”, *Atatürk Dergisi*, C. 5, S. 2, 2016, s. 19.

⁸⁵ *Resmî Gazete*, S. 1766, 5 Nisan 1931, s. 1.

⁸⁶ BCA, 30-10-0-0, 7, 36, 2, 6.9.1958.

⁸⁷ BCA, 30-18-1-2, 852, 862, 8, 24.7.1996.

⁸⁸ Mehtap Doğan, *Yapay Zeka ve Bilinç Problemi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2020, s. 177.

Sonuç

Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nda çok büyük kayıplar vererek Rumeli'deki hâkimiyetini büsbütün kaybetti. Ağır mağlubiyette savaş başlamadan önce yapılan hatalar kadar savaş sırasındaki becerisizlikler ve imkânsızların payı büyüktü. Bu süreçte, henüz tam teşekküllü bir üniversite sayılmayan Darülfünun kritik başarılarla imza attı. Okulun gerek öğrencileri gerekse müderrisleri vatanın istikbali söz konusu olduğu zaman bir yükseköğretim kurumunun nasıl bir tutum takınması gerektiğini tüm dünyaya gösterdi. Darülfünun, Osmanlılara yollanan yardımlarda Hilâl-i Ahmerle birlikte motor vazifesi gördü.

Balkan Savaşları'nda, Darülfünunda konferanslar veren seyyah Abdürreşid İbrahim Efendi ve Tokyo'da yükseköğretime devam eden oğlu Ahmed Münir Bey, Japonya ile II. Abdülhamid zamanından beri var olan dostluğu pekiştirdiler. Tokyo'daki Vaside Darülfünunu öğrencileri Türk arkadaşlarına sahip çıkarak güçlünün değil haklı ve mağdurun yanında yer aldı. Ertuğrul faciasının ardından Balkan faciası da Japon halkıyla Türk milletini uzak mesafeye rağmen birbirine yakınlaştırdı. Japon toplumu, Balkan Savaşları'nda Osmanlıların acılarını kendi acıları zaferlerini ise tüm Doğu'nun başarısı gibi gördü. Esasen geleneklerine gayet düşkün bu iki toplum arasındaki sosyolojik benzerlikler tarih boyunca etkileşim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Balkan Savaşları'nda yükseköğretim bazlı kurulan ilişkilerden sonra Türk eğitim sistemi üzerinde Japon etkisinin daha fazla arttığı gözlemlenmiştir. Cumhuriyetin 100. yılına doğru hızla ilerlediğimiz bugünlerde Ahmed Münir Bey misali Japonya'da onlarca Türk öğrenci üniversite eğitimi almaktadır. Hatta orada bir dernek kurmayı başaran Türk gençler, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine kısmen de olsa katkılar sunmaktadır.⁸⁹ Yükseköğretim kurumları, her zaman dış politikada olumlu işler başarma yetisine sahip olmalıdır. Tabi bunun temel koşulu eğitim sisteminin liberalleşmesine bağlıdır.

Dünyada 20. yüzyılın sonlarında siyasi dengeler bir hayli değişti. Sovyetlerin dağılmasından sonra tekrar çift kutuplu bir dünyadan bahsedilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti ise, bir tarafta kendini AB normlarına entegre etmeye çalışırken diğer yandan tekrar gündeme gelen “Asya İttifakı” na uzak durmamaktadır. Tarihten gelen şifreleri çözümlediğimizde hiçbir zaman sıcak çatışmaya girmediğimiz Japonya ile aynı bloğu paylaşmamız güç olmayacaktır. Zira geleceği çözümlemenin yollarından biri de tarihi iyi anlamaktan geçmektedir.

⁸⁹ <https://web.archive.org/web/20070713024143/http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam> (E.T. 25.6.2021); <https://www.mezun.com/egitim-haberleri/roportajlar76/ozel-roportaj-neden-japonyada-egitim.html> (E.T. 25.6.2021)

KAYNAKÇA

Devlet Arşivleri Başkanlığı

- BOA. İ.DUİT. , 72,/125, H.21.08.1334.
BOA. MF.MKT. , 1184,/98, H.27.04.1331.
BOA. MV. 221/195, H.13.10.1339.
BOA. DH.MTV. , 55/8, H.4.10.1331.
BOA. HSD.HADB, 2,/5, R.19.05.1329.
BOA. HR.SFR.3... , 664/4, M.15.12.1912.
BOA. HR.SFR.3... , 731/21, M.31.12.1912.
BOA, HR.İM. , 104/5, M.1.5.1924.
BCA. 30-18-1-1, 6/47/5, 23.1.1923.
BCA. 30-18-1-1, 16/74/10, 29.11.1925.
BCA. 30-10-0-0, 7/6/2, 6.9.1958.
BCA. 30-18-1-2, 852/862/8, 24.7.1996.

Sürelî Yayınlar

- İkdam*, S. 5611, 22 Eylül 1328.
Resmî Gazete, S. 1766, 5 Nisan 1931.
Sabah, S. 8276, 21 Eylül 1328.

Kitaplar

- AKTAR, Yücel, *İkinci Meşrutîyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)*, İletişim Yayınları, İstanbul 1990.
Âlam-ı İslâm Rumeli Mezalimi ve Bulgar Vahşetleri: İslamiyetin Enzar-ı Basiretine ve Âlem-i İnsaniyet ve Medeniyetin Nazar-ı Dikkatine, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul 1329.
ASLAN, Betül, *Kardeş Kömeği (Yardımları) ve Bakü Cemiyet-i Hayriyesi*, Atatürk Kültür Merkezi yayınları, Ankara 2000.
BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Haz. : Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.
BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*, Türk Tarih Kurumu, C. 1, Ankara 1992.
ÇALIŞLAR, İpek, *Halide Edip Biyografisine Sığmaya Kadın*, Everest Yayınları, İstanbul 2010.
ÇELİK, Gülfettin-Recep Karacakaya-Zekai Mete-Hamdi Genç- Faruk Bal, *Kızılay Arşivi Belgelerinde Savaşlar (Trablusgarp, Balkan, Millî Mücadele)*, Ed. Hamdi Genç, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Yayını, Ankara 2019.
ÇİĞDEM, Ahmet, "Türk Batılılaşmasını Açıklayıcı Bir Kavram: Türk Başkalığı Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Modernleşme ve Batıcılık*, Ed. Tanıl Bora-Murat Gültekin, İletişim Yayınları, C. 3, İstanbul 2007, s. 68-81.
DOĞAN, Mehtap, *Yapay Zekâ ve Bilinç Problemi*, Çizgi Kitabevi, Konya 2020.

- DÖLEN, Emre, *Türkiye Üniversite Tarihi Osmanlı Döneminde Darülfünun 1863-1922*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, C. 1, İstanbul 2009.
- EMRE, Ahmet Cevat, *Kırmızı Siyah Kitap: 1328 Fecayii*, Matbaa-yi Hayriye ve Şürekâsı, İstanbul 1913.
- GÖÇEK, Fatma Müge. “Osmanlı Devleti’nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, C. 4, İstanbul 2009, s. 63-76.
- GÖRGÜLÜ, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2014.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Darülfünun Osmanlı’da Kültürel Modernleşmenin Odağı*, IRCICA, C. 1, İstanbul 2010.
- İLERİ, Celal Nuri, *Kadınlarımız*, Haz. : Halit Erdem Oksaçan-Abdullah Musab Şahin, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2017.
- İNAN, Afet, *Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri: Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975.
- İZGÖER Ahmet Zeki-Ramazan Tuğ, *Padişah’ın Himayesinde Osmanlı Kızılay Cemiyeti 1911-1913 Yıllığı*, Türkiye Kızılay Derneği, Ankara 2013.
- KARPAT, Kemal, *Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul 2004.
- KEDDİE, Nikki, *Cemaleddin Afgani ve Türk Siyasi Hayatı Üzerindeki Tesirleri*, Çev: Alâeddin Yalçinkaya, Sebil Yayınevi, İstanbul 1995.
- KERİMİ, Fatih, *İstanbul Mektupları*, Haz. : Fazıl Gökçer, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, *Vatan Savunmasında Mevlevihaneler (Balkan Savaşlarından Milli Mücadeleye)*, Çizgi Kitabevi, Konya 2005.
- KÜLÇE, Süleyman, *Balkan Harbi’nde İhmal Faciaları*, Haz: Ercan Haytoğlu, Çizgi Kitabevi, Konya 2018.
- MEYER, Milton W. , *Japonya Tarihi*, Çev: Lizet Deadato, İnkılap Kitabevi, İstanbul 2019.
- MİSAWA, Nonuo, *Türk-Japon Ticaret İlişkileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul 2011.
- MUGHUL, Muhammad Yakub, *Kanunî Devri Osmanlıların Hint Okyanusu Politikası ve Osmanlı-Hint Müslümanları Münasebetleri 1517-1538*, Fetih Yayınevi, İstanbul 1974.
- NAGATA, Yuzo, “Japonya-Osmanlı İlişkileri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 23, İstanbul 2001, s. 574-576.
- ÖKE, Mim Kemal, *Hilafet Hareketleri*, İrfan Yayınevi, İstanbul 2005.
- ÖZTÜRK, Emine, *Muslihiddin Adil Taylan’ın Toplum ve Din Görüşü*, Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara 2017.
- SEZER, Cemal- Ömer Metin, *Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin Balkan Savaşlarında Muhacirlere Yardımları*, Türk Kızılayı Yayınları, Ankara 2016.
- Süleyman Nutki, *Ertuğrul Fırkateyni Faciası*, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1327.

- ŞİŞMAN, Adnan, *XX. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti'nde Yabancı Devletlerin Kültürel ve Sosyal Müesseseleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler İkinci Meşrutiyet Dönemi*, İletişim Yayınları, C. 1, İstanbul 2015.
- TUNCER, Hüseyin, *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme (1911 - 1931)*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1990.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuad, *Görüp İşittiklerim*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2010.
- TÜRKOĞLU, İsmail, *Sibiryalı Meşhur Seyyah Abdürreşid İbrahim*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1997.
- UZUN, Mehmet-Yücel Hacaloğlu, *Türk Ocakları Belgeseli (Belgeler - Resimler)-1912-1994*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara 1994.
- ÜNVER, Ahmet Süheyl, *Eski Mısırda, İslâm Dünyasında ve Bizde Tahnit Maddeleri Hakkında*, Osman Yalçın Matbaası, İstanbul 1953.
- ÜREKLİ, Fatma-Muzaffer Ürekli, "Balkan Harbi Esnasında Kurulan Neşr-i Vesaik Cemiyeti", *Osmanlı Dönemi Balkan Şehirleri*, Ed. Zafer Gölen ve Abidin Temizer, Gece Kitaplığı Yayınları, C. 3, Ankara 2017, s. 1121-1146.
- ÜSTEL, Füsun, "Türk Ocakları", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*, Ed. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, C. 4, İstanbul 2009, s. 263-274.

Makaleler

- Ahmed Münir, "Mekâtib Japonya Muhâbir-i Mahsusumuzdan: Japonya'da Dârülfünûn Talebesinden Osmanlı Dârülfünûn Talebesine Mektub", *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 234, 21 Şubat 1328, s. 451, 452.
- ALTIN, Uğur, "Japonya Genelkurmay Başkanlığı'nın Balkan Savaşlarında Yürüttüğü İstihbarat Faaliyetleri", *Tarih Dergisi*, S. 64, 2016, s. 102-122.
- "Bahreyn'de İânât-ı Harbiyye", *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 233, 14 Şubat 1328, s. 435.
- "Balkan Mezalimi Meselesi", *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 234, 21 Şubat 1328, s. 452.
- ÇAPA, Mesut, "Balkan Savaşı'nda Kızılay (Osmanlı Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C. 1, S. 1, 1990, s. 89-115.
- ÇAPA, Mesut "Osmanlı'nın Batılılaşma Sürecinde Bir Dernek: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti", *18th Symposium of the International Committee of Pre-Ottoman and Ottoman Studies*, Lit Verlag Dr. W. Hopf, Berlin 2010, s. 425-440.
- DÖLEN, Emre, "Darülfünun Öğrencilerinin Balkan Savaşı Eylemleri ve Edirne Seyahati", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 6, S. 1, 2004, s. 65-73.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, "Darülfünun Tarihçesine Giriş", *Belleten*, C. LIV, S. 210, 1990, s. 699-738.
- "Kahire'de Nümayişler", *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 233, 14 Şubat 1329, s. 435.
- "Konferans", *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 230, 24 Kânunusani 1328, s. 377-379.
- KURNAZ, Şefika, "Balkan Harbinde Kadınlarımızın Konferansları", *Aile ve Toplum Dergisi*, C. 1, S. 1, 1991, s. 15-23.

- “Mostar Âhâlî-i İslâmiyyesinin Muaveneti”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 231, 24 Kânunusani 1328, s. 404.
- ÖZYÜREK, Mustafa, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Japonya İlişkileri Çerçevesinde Japon Prensi Takamatsu’nun Türkiye Ziyareti”, *Atatürk Dergisi*, C. 5, S. 2, 2016, s. 15-28.
- Ruşen Zeki, “Bizde Hareket-i Nisvan”, *Nevsal-i Milli Yıllığı*, S. 1, 1330, s. 344-352.
- Sin M. Tevfik, “Hind Yolunda”, *Sebilürreşâd*, C.9, S. 231, 31 Kânunisani 1328, s. 402.
- SOLOK, Vural, “Prof. Dr. Behçet Sabit Erduran (1886-1980)”, *Türk Üroloji Dergisi*, C. 6, S. 4, 1980, s. 153-158.
- SÜLEYMANLI, Mübariz, “Azerbaycanlıların Anadolu Türklerine Kardeşlik Yardımları (Balkan ve I. Dünya Savaşı Esnasında)”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. 7, S. 2, 2007, s. 173-184.
- “Tarihe Yâdigâr Dârülfünûn Salonunda Türk Hanımları”, *Rübâb Dergisi*, S. 45, 31 Kânun-ı sâni 1328, s. 28-30.
- “Tezâhürât-ı İslamiyye”, *Sebilürreşâd*, C.9, S. 230, 24 Kânunisani 1328, s. 383.
- “Tezâhürât-ı İslâmiyye”, *Sebilürreşâd*, C. 9, S. 231, 11 Kânunusani 1328, s. 404.
- TURAMANLAR, Ozan- Enis Uluçam, “Türkiye’de İlk Tahnit Yönteminin Uygulayıcısı: Nurettin Ali Berkol”, *Lokman Hekim Dergisi*, C. 6, S. 2, 2016, s. 94-99.
- “Türklük Şuûnu: Şimalli Hemşirelerimiz”, *Türk Yurdu*, C. 4, S. 14, 18 Nisan 1329, s. 464.
- “Türklük Şuûnu: Türk Kadınlarının Faaliyet ve Fedakârlığı”, *Türk Yurdu*, C. 3, S. 9, 8 Şubat 1328, s. 287, 288.
- “Türklük Şuûnu: Edirne İstirdadı Bayramı”, *Türk Yurdu*, C. 4, S. 2, 3 Teşrin-i Evvel 1329, s. 911, 912.
- YAKUT, Kemal, “Balkan Savaşı Öncesinde Savaş ve Toplum Müzaheret Mitingleri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S. 68, 2015, s. 3341-3353.
- YAPRAK, Mevlüt, “Balkan Savaşında Bir Fizyoloji Profesörü: Prof. Dr. Kemal Cenap Berksoy”, *Edirne Eğitim Dergisi*, S. 1, 2013, s. 41, 42.
- YILDIRIM, Nuran, “Hekim Kimliği ile Abdülhak Adnan Adıvar”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C. 4, S. 2, 2006, s. 55-86.

Tezler

- SELÇUK, Mustafa, *İstanbul Darülfünun Edebiyat Fakültesi (1900–1923)*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2010.
- SİLER, Abdurrahman, *Türk Yükseköğretiminde Darülfünun (1863-1933)*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 1992.
- ZAMACI, Ayşe, *Müdâfaa-i Milliye Cemiyeti ve Faaliyetleri*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Edirne 2015.

İnternet Sayfaları

- https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Besim_%C3%96mer_Akal (E.T. 11.06.2021)
- <https://web.archive.org/web/20070713024143/http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam> (E.T. 25.6.2021)

<https://www.mezun.com/egitim-haberleri/roportajlar76/ozel-roportaj-neden-japonyada-egitim.html> (E.T. 25.6.2021)

EKLER:

EK-1: Balkan Savaşları sırasında Darülfünunda revir olarak kullanılmış bir derslik.

MF.MKT.01184.00107.002

EK-2: Darülfünun Hilâl-i Ahmer Hastanesinin sigorta edilmesi.

EK-3: Tıp Şubesi müderrisi Nureddin Ali Berkol Hilâl-i Ahmer madalyasıyla ödüllendirildi.

EK-4: Behçet Sabit Erduran'ın bir miktar parayla ödüllendirileceğini gösterir TBMM kararnamesi.

HR.SFR.3.00731.00021.001

HR.SFR.3.00731.00021.001

HR.SFR.3.00731.00021.001

HR.SFR.3.00731.00021.001

EK-5: Malaya Müslümanlarının Türk hasta, yaralı ve mültecilerine yardım etmesi hakkında Singapur'daki Free Press gazetesinde çıkan haberler.

History Studies
www.historystudies.net

باسمہ وکالت
قلم مخصوص مدیرین
عدد

۲۸۱۵

۲۸۱۵

قرارداد

ل. م. ک. تاریخ و ۱۹۱۹ء میں فرار نامہ پر جب -
تو کہ - شاپوریا ماسبات تجارتی نامہ تصدیق پائی تھی مگر کوئی کوئی نہ ہو
طریقہ و مقدار نہ کی تاہم موجودہ درمضان ایچوہ ، شاپوریا تھیرا ایچوہ ، ورنہ انیسویں
میں تصدیق نہ تھا تو سفار و سفار شطہ ، مقدار و کم کو روک تھام نہ انیسویں ، خارجہ و کتب خانہ
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و

ف. م. ک. تاریخ و ۱۹۱۹ء میں فرار نامہ پر جب -
تو کہ - شاپوریا ماسبات تجارتی نامہ تصدیق پائی تھی مگر کوئی کوئی نہ ہو
طریقہ و مقدار نہ کی تاہم موجودہ درمضان ایچوہ ، شاپوریا تھیرا ایچوہ ، ورنہ انیسویں
میں تصدیق نہ تھا تو سفار و سفار شطہ ، مقدار و کم کو روک تھام نہ انیسویں ، خارجہ و کتب خانہ
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و

ف. م. ک. تاریخ و ۱۹۱۹ء میں فرار نامہ پر جب -
تو کہ - شاپوریا ماسبات تجارتی نامہ تصدیق پائی تھی مگر کوئی کوئی نہ ہو
طریقہ و مقدار نہ کی تاہم موجودہ درمضان ایچوہ ، شاپوریا تھیرا ایچوہ ، ورنہ انیسویں
میں تصدیق نہ تھا تو سفار و سفار شطہ ، مقدار و کم کو روک تھام نہ انیسویں ، خارجہ و کتب خانہ
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و
۸۱ء میں تاریخ و تصدیق و تجارتی نامہ ۱۹۱۹/۱۹۲۰ء میں تصدیق و قبول اولیٰ و

030 28 01 01 016 74 10

EK-7: Mustafa Kemal Atatürk döneminde Japon mallarına gümrük vergisi indiriminin uygulanması.

Summary

With the Tanzimat, it has become a basic state policy to eliminate ignorance in the Ottoman/Turkish society and to ensure that sciences are learned as well as religious sciences. Darülfünun (1863-1933) was the leader of the schools opened in line with the stated goals. Darülfünun's first 37-year history was rather dull. The school faced frequent crises in line with the fate of the state. But the number of people who realized that the country needed a civilian higher education institution increased day by day. II. Abdülhamid, who did not ignore the demands of the public, decided to start education again at the Darülfünun at the beginning of the 20th century. Thus, the Darülfünun, which would continue education uninterruptedly until the Republic, was opened.

In recent years, very voluminous studies have been carried out on Darülfünun. However, what the school did in the Balkan Wars and foreign policy remained in the background. In this study, what happened during the Balkan Wars in Darülfünun was discussed from different perspectives. First of all, the student rallies that were held just before the war and supported by the people were interpreted. The youth of Darülfünun actively served in the defense of the homeland as soon as the war started. Some classrooms of the school were allocated to the Hilal-i Ahmer hospital. The Turkish woman, who has never left her man alone in difficult times throughout history, has proven that this situation continues in the modern period. Attention was drawn to what happened during the Balkan Wars through the conferences held by intellectual women at school. In this way, awareness was raised against the atrocities in Rumelia. Thus, both the number of people running to the front increased and the Turkish women once again proved their maturity.

During the Balkan Wars, the teachers at the Darülfünun displayed an admirable stance. The professors, who have achieved significant success in their field, left their studies aside. These people voluntarily worked as doctors in hospitals opened near the front. He also encouraged his students to work here. The professors directly supported the aid campaigns organized for the needy. He took part in the activities carried out to ensure that the injustices against Muslim Turks were echoed in the European public opinion. He participated in the activities of the Hilâl-i Ahmer and Turkish Hearths, which value independence and national honor above everything else.

The atrocities against Muslims in the Balkan Wars were condemned by many other nations. In this case, various aids were sent to the Ottomans from places where Turkish and Muslim populations were concentrated. Different types of donations were delivered to the Turks of Turkey, who are regarded as the leaders of Islam, from the Caucasus, Russia, North Africa, the Middle East, the Far East and other geographies where Muslims are present. Apart from money and gold, health equipment, basic nutrients and clothing were the main aids. There were even those who came from their country and joined the Ottoman army. However, the number of non-Muslim communities who did not remain indifferent to the persecutions in the Balkans was not small. Among them, II. Since Abdulhamid, the Ottomans and the Japanese, who established warm relations, came.

The Association of Yüzbirler, a student community operating in Vaside Darülfünun in Japan, has almost integrated with the Istanbul Darülfünun, which gave martyrs and veterans in the war. The association attracted the attention of most of the public by holding demonstrations in the capital, Tokyo. Ahmed Münir Bey, a Turkish student studying at Vaside Darülfünun, regularly informed his peers about the events in the Balkans. The Japanese response increased as they learned the gravity of the situation. A letter was sent to Istanbul with the signatures of all members of the Hundred Ones. In the letter, the Japanese youth used words that a Turkish or Muslim citizen would say. They stated that they stood by the entire Turkish community before the Darülfünun economically and psychologically until the end of the war.

The attitude of the Japanese youth meant condemning the imperialist West as well as supporting the Turks. The rapprochement between Turkey and Japan at that time through Darülfünun is also very important for today. In fact, although there have been some frictions between the states throughout the history of the Republic, the two communities have always managed to remain friends. The fraternity of nations whose social genes quite overlapped with each other forced the states to get along well. The disinterested relationship of higher education students at the time of the Balkan Wars contributed to the laying of the foundations of the "Big East" bloc, which was very busy in the 21st century.